

Hyldeblomster. (ES).

81f; (25) 826 27 jf. 49; (26) 707b 11; (27) 602 23/1 1943; (28) 561h 15; (29) 530d 9f; (30) 1003 39-41; (31) 435b 28,58; (32) 530c 14; (33) 386f 51f; (34) 361c 67; (35) 490i 64; (36) 65 3/9 1944; (37) 746 70; (38) 600c 126; (39) 425b 22; (40) 433g 190 sml. 135 12/7 1961; (41) 52 35; (42) 65 31/3 1948; (43) 397c 106; (44) 132c 84; (45) 115 100; (46) 439b 38f; (47) 598d 56; (48) 392b 140-42; (49) 731 20f; (50) 888 49; (51) 967f 27; (52) 215 24; (53) 867b; (54) 316 42; (55) 731b 65; (56) 62 17f; (57) 530e 24; (58) 649b 25; (59) 490b 32; (60) 27c 14f; (61) 78c 28f (1844); (62) 295c 23f; (63) 297b 41f; (64) 371 30f; (65) 529c 85; (66) 534 23; (67) 621 21f; (68) 724 21f; (69) 787; (70) 821j 15; (71) 967f 23,27; (72) 1000 32f.

Sommerhyld, *Sambucus ebulus*

Den 30-180 cm høje staude har i juli-august tregrenede skærmformede toppe af rødlighvide

blomster; frugterne sorte. Oprindeligt indført fra Sydeuropa som lægeplante og har enkelte steder kunne vedligeholde sig med vidt omkringkrybende rødder.

Sommerhyld 1546ff, *attik* o. 1530-1906, *attikhyld* 1793-1821 af græsk aktê, gammelt navn til hyld med uvis betydning (1).

Begyndelsen af 1400-t: rodsaften blandet med olie og vin drikkes for vattersot; får patient med mavesår (?) opkastning efter at have spist pulveriseret sommerhyld og kulsukker (s. 85), dør han; saften af bærrerne (?) blandet med honning og hvedemel lægges på sår, indtages med bregne i øl for fistler; anvendes til plaster på syge kirtler (2).

Henrik Smid 1546ff (3): dekokt af forårets unge spirer blandet i maden virker mod forstoppelse, vinafkog af spirer eller blade og tilsat honning drikkes mod »kold hoste«, renser brystet og udskiller alle seje vædsker. Vinafkog af roden gi-

Sommerhyld. Flora Danica, 1799.

ves mod vattersot, nogle bruger destilleret vand af roden. Destillat af planten er et godt gurglevand for halsbylder; te af bladene kan også bruges. Dampbad med rod og urt mod underlivet er godt for hævet livmoder. Bladene lægges som smertestillende omslag på podagra.

Simon Paulli 1648, 224: »Ingen er vel så uerfaren i urtekundskab, at han ikke kender sommerhyld og ikke heller den anden [alm.] hyld«; hele planten giver medikamenter, der uddriver vattersot med urinen; en olie presset af frøene gnides på maven og omkring navlen, blandes i plaster, de kogte blade stiller podagrasmerter. Af bladene blandet med agermåne fås et plaster til betændte testikler o.a. inflammationer. Destilleret vand af planten eller afkog tjener til badning af hals- og svælgår.

Frugten er anført i farmakopeen 1772.

Saft af rod og bær, dekokt af roden virker af-førende og urindrivende, modvirker vattersot, men større doser giver opkastning; friske frø er urindrivende, deres olie smertestillende, bærmøsen blandes i urindrivende og afførende midler, vinafkog af bladene lægges på hævelser; har samme (men stærkere) medicinske egenskaber end Alm. Hyld, men anvendes nu (o. 1800) sjældent (4).

Mod kolik drikkes brændevinsudtræk af sommerhyld, bævergejl og enebær; planten indgår i råd for sidesting (5).

Nævnt blandt midler for hestens sterilitet og dens ringorm (6).

»De, som vil gøre sig yngre end de er og ikke vil vedgå, at de er så grå, som de ellers for alderens skyld vel kunne være«, kan med bærsaften farve håret sort (1648; 7). Bærrene giver med alun og eddike en blålig eller violet farve; de farver linned og læder blåt eller violet, vismutbejset uld gulbrun; saften sættes som farvestof på gærende vin (o. 1800; 8).

Bladene skal fordrive mus og barken væggelus (o. 1800; 4).

LITTERATUR: (1) 689 2,532; (2) 15 51,67 jf.62; 75, 79; (3) 841 1577 96b; (4) 739 2,1800,378f; 398 1806, 282 og 1821, 345; (5) 488 o 151,192; (6) 83 123,138; (7) 697 225; (8) 576 4,1799,412; 739 2,1800,379; 398 1806,292.

Druehyld, *Sambucus racemosa*

3–4 meter høj busk med gul marv, april–maj grønliggule blomster i drueklaselignende blomsterstand og dekorative koralrøde frugter.

Hjemmehørende i Mellem- og Sydeuropa; forvildet fra dyrkning som prydblade findes den hist og her i skove og hegn. *Skovhyld* 1774–1882, *druehyld* 1822ff, *korahyld* 1900-t (1).

Veddet har samme egenskaber som Alm. Hylds, bærrene skal kunne farve læder (1806; 2).

LITTERATUR: (1) 689 2,533; (2) 398 1806,294.

Kvalkved, *Viburnum opulus*

Høj busk med lappede blade og flade mangegrene skærmkvaste af i randen store hvide, hjulformede og golde, indenfor små klokkeformede gullige blomster. Rød stenfrugt med én flad sten. Ret almindelig på fugtige steder i skove, krat og hegn.

Lad andre købe indiske koraller til brudens hals, jeg smykker hendes hår med kvalkvedbær fra bøgeskovens haller *Johs. Boolsen* (1).

Kvalkved 1733ff er konstrueret efter bornholmsk (1755ff) *kvalke(n)træ, -torn, -bær*, der måske refererer til ord som kværke, kvalme, kvæle, jysk dialektord kvar = være dårlig (men ikke syg): nydt i større mængder kan de giftige bær give kvalme og opkastning; eller til bornholmsk kvak = strubesygge hos hesten, som planten blev anvendt imod, jysk kjølk = knude, adamsæble.

Ulvsrøn 1561ff, frugtstanden minder om røn-nens, forleddet nedsættende, bærrene ædes end ikke af fugle trods navnet *fuglebær* 1688ff; Sønderjylland; nedsættende er også *hjørtebær* o. 1700, *gallebær* Sjælland o. 1870 og *galnebær* Bornholm. *Ulvekruk* 1793ff; Jylland, Falster, o. 1700ff *ulkrykke* (Jylland) med mange sideformer: *ulkyk*, *ylkenhyk* osv., efterleddet hentyder til plantens krogede grene og filtrede vækst, jf. *krykke*; *krukke* er forvokset, mangegrenet træ. *Ulvekølk* indgår i stednavnet *Ulkalsig* 1798 ff Højrup Sønderjylland.

Almindelig prydbusk i haver er en varietet udelukkende med golde hvide blomster i kuglerund dusk: *snebolle*, *snebold* o. 1700ff, *snekugle* Odense. (2). Planter i haver og alléer (1761; 3).

LITTERATUR: (1) 88 25; (2) 689 2,798–801; 228e 2,162f; 148 5,94; (3) 696 472f.

ANVENDELSE

Den indkogte bærsaft hjælper for hoste (1761; 1), »råddent tandkød« gurgles med dekokt af bladene (2).

Ko, som er syg efter kælvningen, indgives bær, der ikke har rørt jorden (medio 1500-t; 3), sam-